

magánéletében, mind társadalmilag érintette (arisztokrata származásúként demokratikus nézeteket is vallott, kiállt például a jobbágyfelszabadítás mellett). A fantasztikus novellák szereplői olyan lélekállapotokban jelennek meg, amelyek alkalmasak arra, hogy a hősök a fantasztikust reálisnak tekintsék, és fordítva. Ilyenek az álmok, az előérzetek, az alvajárás, a távoli helyen történő vagy múltbeli, jövőbeli események érzékelése, a hipnózis. Odojevskijnél a személyiség belső kettéhasadásának motívuma (hasonmás/dvojnnyik-kérdés) tragikus jelleget ölt. A határátlépések miatt az egyéni szabadság korlátainak megítélése is bizonytalanává válik, ez Gogolnál és főleg Dosztojevskijnél lesz fontos téma. A földi világ minden esetben örültnék vagy bolondnak tartja az ilyen hősokeket.

Ízelítőül megemlítjük a címadó novellát, *Az improvizátort*, melynek főszereplője is művész, költő, aki a látásában fertőződik meg. A novella témája ősi toposzra épül: a munka nélküli sikerek csábításában elbukik a főszereplő, aki ezek mellé megkapja „ajándékul” a mindent látás képességét is. A történet párhuzamba állítható a bűnbeeséssel: a mindent látás Isten attribútuma, az ember számára nem bírható teherrel jár. A gonosz szellemi hatalommal kapcsolatba került költő-improvizátor „működésének” szükségszerű következménye a pusztulás, mind má-

sokra, mind önmagára nézve. A novella alapgondolata kapcsolódik Goethe *A búvészinas* és Gogol *Az arckép* című műveinek problematikájához: a palackból kiszabadított szellem, az életre keltett Gonosz garázdálkodása a világban.

A könyv magyar nyelven való megjelentetése igazi hiánypótlás. Kár, hogy Magyarországon nem, vagy alig ismerik nevét, hiszen Odojevskij életművével méltán kiérdemelte, hogy hazájában és külföldön is elismerjék jelentőségét.

GEDEON SAROLTA

(Fordította Antal Magdolna, szerkesztette Zöldhelyi Zsuzsa, Eötvös József Kiadó, Budapest, 2005, 197 oldal, ármejjelölés nélkül)

ALEŠ ŠTEGER: *Protuberancia*

Sokat emlegetett közhely, de mégsem tudjuk eléggé komolyan venni és megfogadni: nekünk innen Magyarországról az út Európába szomszédainkon, a szomszédos népeken, kultúrákon keresztül vezet. Ezt nem lehet sem kikerülni, sem átugrani. A nagybetűvel jelzett Világirodalomnál – ahová a német, francia, angol, dél-amerikai szerzőket soroljuk – sokkal fontosabb lenne, hogy ismerjük közvetlen szomszédaink iro-

dalmát. Valljuk meg, sajnos keveset teszünk e nemes cél érdekében, s éppen ezért fontos, amikor mégis egy szomszédos nép költőjét ajánlhatjuk a magyar olvasóközönség figyelmébe. Ráadásul nem is akármilyen költőt, íróat. A harminchárom éves Aleš Šteger a szlovén irodalom kiemelkedő alakja, eddig négy kötete jelent meg, s több versét olvashattuk már magyar folyóiratokban is. Méltó és szükséges volt immár, hogy egy egész kötetét is kezünkbe vehessük.

Nagy kalandra vállalkozik, aki a *Protuberanciá*ba belelapoz – s előre figyelmeztetek mindenkit, a kötet mint egy örvény ragadja magával az olvasót –, mert szembesülnie kell önmagával, saját lelkének belső rétegeivel, azokkal a sokszor szinte az öntudatlanságig beidegződött gondolati sémákkal, amelyeket egyre rohanó és egyre romboló korunk kényszerít ránk. A fiatal költő nem fél szembe-síteni minket, és természetesen saját magát sem, a 21. század önemésztő és pusztulást hozó világával. De ha egy pesszimista, depressziós költészetet képzelünk magunk elé, tévedünk. Ez nem is eredményezne lehetetlen kötetet. Šteger költeményei a legnemesebb humanista hagyományt, a világ szépségeinek értését, tudását szembesítik a valóság kiábrándító képeivel. Hogyan tudja ezt megtenni? Éppen a nyelv segítségével

vel. A nyelv teljes birtoklásának, belső szerkezetének és külső díszének összes ismeretével, hiszen ezeket a gyönyörű kifejezéseket, a plasztikus és érzékeltes nyelviséget szegezi szembe a tapasztalt világ referenciális képeivel. Nem tagad, nem káromkodik, nem esik kétségbe, hanem egyszerűen, csöndes és bölcs mosollyal leírja a világ széthullását, elbomlását. S mindezt olyan szerényen és szépen, hogy szinte észre sem vesszük, milyen terhet cipel a megszólaló én – s vele együtt az olvasó is.

A nyelvi építkezés kiemelten magas szintje mellett a horizont átfogó tágassága az, ami emlékezetes marad számunkra Šteger költészetében. Vörösmarty hatalmas képei juthatnak eszünkbe, ahol a minden-ség, az örökkévaló egy sorba, egy képbe kerül a minket közvetlenül körülvevő tárgyakkal, a kedves hajfürjtével. Csakhogy a szlovén költő versei mentesek mindenféle pátosztól, mindenféle látványos retorikától. „Szombaton délután háromkor / Az állatkaja polcai / És az égetett szeszek üvegei között / Utolér a testek törékenysége / Ritkán asztrálisak / többnyire htónikusak. [...] Szupermarketben / Szombaton háromkor. / Kiborul egy kilogramnyi fénnel teli szatyor, / és a citromok, mint valami apró napocs-

kák / Szétgurulnak a bevásárló kosárban. / A rend vékony héjszeletei / Hirtelen megrekednek az értelmetlenség hideg rácsainál. / Egy esemény, mely csak evokál, de semmit sem magyaráz.” A mindenséget és minden percünket a lehető legegyszerűbb, tárgyilagos pontossággal – ha szükséges, akár fizikai, kémiai, orvosi szakszavakkal – kapcsolja össze, s teszi élénk, mint egy makettet.

A horizont tágasságát földrajzi értelemben is vehetjük, mert a külföldi európai és egzotikus tájak ugyanúgy megjelennek a versek hát-

tereként, s ugyanúgy szolgálnak az emberi esendőség díszleteiül. Egyet-értek Darvasi Lászlóval, amikor a kötet utószavában így fogalmaz: „Aleš Šteger, világgöltész”. Valóban, ez a költészet messze fölé emelkedik a közép-európai horizontnak, s számot tarthat az egész világ figyelmére.

Mi pedig reménykedjünk abban, hogy az ifjú szlovén költő minél több művét olvashatjuk majd magyar nyelven.

THIMÁR ATTILA

(Fordította Orcsik Roland, BabelPress
Kiadó, Veszprém, 2006, 92 oldal, 1800 Ft)

Kultúra

TÜSKÉS TIBOR:

Nagy László pályaképe

„Ha mégis megírják életemet, kívánám, hogy ezt a munkát a New York-i Jonas fivérek végezzék el, az ország legprímább állatkitömői.”

Hemingway (mert az ő szájából származnak e szavak) láthatólag nem melengetett keblében túl nagy bizalmat leendő életrajzírói és mo-

nográfusai iránt. Kérdés, hogy az a keserűség, amely karcos humorából kicsap, mennyire jogos. Vajon a tapasztalat mondatta-e vele, hogy némi szaktanulmányok annyira sem támogatják a művész utóéletét, mint a kitömött test halhatatlanságát a kóc? Mindenesetre lehet másképp is, nemcsak a Jonas fivérek módszerével. Lehet lelki ráhangolódással, tárgyszeretettel, a jó értelemben vett ismeretterjesztés szándékával; igen,